

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte tirsdag den 20. mai 1952 kl. 10.30.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var samtlige medlemmer unntagen Meisdalshagen og Kjøs.
Dessuten deltok i møtet utenriksminister Lange og ekspedisjonssjef Ræder fra Utenriksdepartementet.

Formannen: Komiteen er sammenkalt for å behandle den sak vi begynte på i siste møte, redegjørelsen fra utenriksministeren om det tyske spørsmål, kan vi vel kalle det, men først har hr. Hambro bedt om å få ordet.

Hambro: Jeg vil gjerne be utenriksministeren melde til forsvarsministeren at det er et par dokumenter som jeg mener at alle medlemmer av denne komite burde få. Det ene er ganske kort. Det er en konsentrert ekstrakt av innstilling fra utvalget for kjemisk-radiologisk og biologisk krigføring. Jeg har fått det fra Forsvarsdepartementets forskningsinstitutt. Det annet er en mere utførlig fremstilling om alt hva det kan og bør foretas av beredskap mot kjemisk-radiologisk og biologisk krigføring, som er utarbeidet av forskningsinstituttet. Jeg tror ikke at noen annen enn militærkomiteens formann har fått det i det hele tatt, og jeg synes at det der inneholdes opplysninger av så stor betydning for alle de spørsmål vi behandler at det ville være en vinning om alle komiteens medlemmer kunne få det. Jeg tror at flere av dem ville se bevilgningene til sivilt beredskap og enkelte andre spørsmål noe anderledes hvis de hadde fått disse dokumenter. Derfor vil jeg be utenriksministeren nevne det for forsvarsministeren. Jeg vet ikke under hvem det sorterer, men det er virkelig en integrerende del av hele det kompleks saker vi behandler.

Utenriksminister Lange: Jeg skal ta det opp. Jeg ber hr. Hambro gi meg den nøyaktige tittel på dokumentene.

Hambro: Jeg visste ikke at det var noe som het K.R.B. før jeg fikk det. Men jeg ser av Offisersbladet at det har innført en egen rubrikk som i forkortelse heter «F.F.», hvilket betyr «Fordums forsømmelser», og den er meget omfattende. Utenriksministeren skal få den nøyaktige tittel på dokumentene.

Formannen: Vi går da over til den sak vi behandlet sist.

Hambro: Jeg har forstått det slik at Regjeringen vil forelegge en proposisjon om ratifikasjon. De bemerkninger vi kunne gjøre her, måtte da være bemerkninger som vi ønsket at Regjeringen skulle være oppmerksom på før den forela denne tilleggsprotokoll til ratifikasjon, og jeg må bekjenne at jeg for min del har ingen

slike bemerkninger. Jeg synes at det der inneholdes alle de opplysninger som er nødvendige for at man kan ta standpunkt til ratifikasjonen.

Det eneste man kunne spørre utenriksministeren om, er hvorvidt det etterat man har hatt disse møter i april, kan sies å være hendt noe i den internasjonale verden som kan ha innvirkning på det spørsmål man her står likeoverfor, og som vi for fullstendighetens skyld burde være kjent med. Jeg tenker på utviklingen både i England og i Tyskland. Hvis utenriksministeren mener at det er noe som her spiller inn, kunne vi da eventuelt bli gjort kjent med det.

Utenriksminister Lange: I den redegjørelse jeg ga om spørsmålet om undertegning med forbehold om senere ratifikasjon, tok jeg med de momenter som jeg mente var relevante i utviklingen i de seneste måneder, og det er ikke i de dagene som er gått siden vi sist var samlet i anledning av denne sak, kommet noen nye momenter til.

Friis: Jeg går ut fra det er meningen at vi skal uttale oss litt om hvordan vi mener det ligger an. For mitt vedkommende synes jeg at situasjonen i de siste dagene har forverret seg ganske alvorlig, særlig situasjonen i Korea. Striden om krigsfangespørsmålet synes å tilspisse seg på en måte som lett kan føre til en gjenopptagelse av hele Koreakrigen, og hva vi da står overfor, hva muligheter det bærer i seg, kan jo enhver tenke seg.

Dernest må jeg si at pressen i den situasjon vi har hatt nå, har gitt mer enn alminnelig utilfredsstillende informasjon. For å få nærmere rede på debatten i Underhuset f.eks., måtte jeg først gripe til Daily Herald og finne det fram der, men det var også der nokså ufullstendig. Jeg måtte gå til kommunistavisen Daily Worker for å få noe mere rede på hva som har foregått. Det har vært divergenser på den ene side innenfor Labour Party og på den annen side mellom Mr. Attlee og Mr. Eden.

Men det som jeg til sammen kom fram til, det som også for meg sto som poenget i situasjonen, var det som sto som titel over hele referatet i Daily Herald: «Don't rush Western German rearmament». Altså: Påskynn ikke! La oss vente og se videre hvordan det går. Situasjonen var jo den at Attlee sto og talte bundet av sin tidligere regjeringsevne, men i virkeligheten mot sitt eget sentralstyres uttalte oppfatning. Det gjør at man etter min mening må legge større vekt enn ellers på de opposisjonelle ytringer som kom fra Bevan, og som også kom fra en rekke fagforeningsfolk.

En lignende situasjon er det, så vidt jeg forstår, også i Tyskland. Motstanden både i form av proteststreiker og i form av erklæring fra det tyske sosialdemokratiske partistyre er blitt mere utpreget enn den har vært før, og for meg som sosialist står spørsmålet da slik: Hvem skal vi stå solidarisk med: det britiske Labour Party's sentralstyre og den noe vage fremstilling av dets standpunkt som mr. Attlee ga, eller skal vi stå solidarisk med Mr. Eden? Skal vi i Tyskland stå solidarisk med det tyske sosialdemokrati og den motstand som innenfor arbeidermassene gjør seg gjeldende mot hele generalavtalen, eller skal vi stille oss på linje med Adenauer? For mitt vedkommende synes valget ikke å være synderlig tvilsomt.

Det som gjør at jeg ser nokså svart på situasjonen, er først og fremst de uttalelser i vestmaktnoten som peker i retning av støtte til en hel øst-tysk grensedevisjon. Hvis man kan legge det i vestmaktnoten at den virkelig betyr en støtte til de krefter i Tyskland som vil ha revidert hele østgrensespørsmålet – ja da vet vi naturligvis at da bærer det like ut i krigen. Det som hele vestmaktpolitikken går ut på og bygger på, må jo, så vidt jeg skjønner, være en varig deling av Tyskland og en varig deling av Tyskland betyr også – etter en artikkel av Walter Lipman, som har holdt en rekke forelesninger ved Oxford Universitetet nylig – utvilsomt krig, hvis man holder fast ved det. Innstiller man seg på å revidere hele utfallet av den annen verdenskrig med hensyn til grensene i øst, da betyr det gjenopptagelse av hele det oppgjør som den annen verdenskrig dreide seg om.

Dette gjør at jeg i all fall er meget engstelig overfor alle uttrykk fra vår side for at vi er med på en linje som kan føre til slike konsekvenser. Og jeg er i det hele tatt mot at man – enten det gjelder den ene eller den annen stormakt – tillegger den truselhensikter, eller at en part sier at man må gjøre det og det for å vise at man ikke lar seg skremme av trusler fra den annen part. Derfor er jeg alvorlig interessert i alle muligheter for at vi kunne unngå å ta noe standpunkt før det er absolutt nødvendig i all fall, og det kan jeg ikke innse at det er i øyeblikket.

Jeg er mot den holdning som utenriksministeren gir uttrykk for på side 8 i referatet av utredningen:

«Som jeg alt har nevnt, gir protokollen derfor i seg selv ikke anledning til noen betenkeligheter fra vår side. Men vi må naturligvis være klar over at undertegningen av protokollen, selv med forbehold om ratifikasjon, er et skritt videre på veien mot gjennomføringen av de vestlige demokratienes Tysklands-politikk.»

Jeg er også meget mot den formulering som forekommer på side 12:

«Når det i øyeblikket foreligger et visst tidspress, når man altså har hatt et meget sterkt ønske om å få disse avtalene ført fram til undertegningsstadiet, henger det delvis sammen med at man dermed har villet vise Sovjetsamveldet at man lar seg ikke skremme av trusler, samtidig som man er villig til gjennom forhandlinger å undersøke om forutsetningene for frie valg og siden forutsetningene for en avtale er til stede.»

Jeg tror ikke det er slik det foregår mellom stormakter, at det er trusler og mottrusler. Det er visse utviklingslinjer som objektivt fører hen til en konflikt mellom stormakter, og som må sies å innebære en alvorlig krigsfare, og det tror jeg denne linjen gjør. Jeg kan derfor, i all fall i dag ikke være med på å gi min støtte til at Regjeringen fremsetter en proposisjon om godkjenning av et utkast til avtale som vil trekke hele Vest-Europa inn i denne etter min mening meget farlige linje.

Men jeg vil spørre om det ikke er noen mulighet for å unngå å ta noe standpunkt i dag i all fall. Sådan som situasjonen også i dagmorges ligger an, er det ennå ikke i dag i Bonn kommet til noen enighet. De skal på igjen i morgen, og det ser ut til at mange betenkeligheter gjør seg gjeldende. Kan hende det kommer en ny svarnote fra Sovjet en av dagene. Slik som det er, synes jeg at vi som et lite land har i høy grad rett til å tenke, og i høy grad bør tenke, på våre egne interesser, og se om

det ikke er mulighet for å vente lengst mulig med å måtte bli trukket inn i noe som et stigende antall mennesker i hele Vest-Europa i dag ser på med de alvorligste betenkeligheter.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne, før man går videre, bidra til at det blir så klart som mulig hva det er vi skal ta standpunkt til. Vi skal ikke ta standpunkt til generalavtalen. Det som det for den norske regjering er spørsmål om å undertegne, med forbehold om ratifikasjon, for så etter undertegningen, som er forutsatt å skulle finne sted den 26. mai, å fremme proposisjon om samtykke til ratifikasjon – det er avtalen – eller rettere sagt tilleggsprotokollen til Atlanterhavspakten – om forholdet mellom Atlanterhavspaktens medlemsland og medlemslandene i Det europeiske forsvarsfellesskap. Det har en sammenheng med forhandlingene om generalavtalen, for så vidt som det er en uttrykkelig forutsetning fra alle sider at hverken generalavtalen med biavtaler på sin side eller avtalen om Det europeiske forsvarsfellesskap skal tre i kraft før begge er ratifisert av de land som skal ratifisere dem. Norge er ikke blant de land som skal ta standpunkt til ratifikasjon eller ikke ratifikasjon av generalavtalen. Norge er blant de land som skal ta standpunkt til ratifikasjon eller ikke ratifikasjon av protokollen om forholdet mellom Atlanterhavspaktens medlemsland og Det europeiske forsvarsfellesskap.

Hr. Friis vil at vi skal forsøke å unngå å ta standpunkt nå. Hvis Norge som det eneste av Atlanterhavspaktens medlemsland nå skulle erklære at vi ikke kan undertegne Protokollen om forholdet til Det europeiske forsvarsfellesskap, vil det i aller høyeste grad være å ta standpunkt, for det betyr da at Norge stopper det hele, og altså bryter helt med den politikk Norge til i dag har ført. Jeg forstår at hr. Friis mener at situasjonen tilsier et sådant brudd, men det er i all fall i høyeste grad å ta standpunkt, og Regjeringens standpunkt er at situasjonen ikke er slik at den tilsier at vi på den måten stanser hele arbeidet med å finne en form for innpassing av Vest-Tyskland i samarbeidet med de andre demokratiske makter i Europa og i Amerika.

Men jeg vil igjen understreke at det er et stadium blant flere vi her står overfor. Etter undertegningen følger neste etappe, som blir spørsmålet om ratifikasjon, og det kan fremføres argumenter i forbindelse med tidspunktet for ratifikasjonen som kan tale for at man der ikke forhaster seg, for at man kan bruke tiden fra undertegningen og til ratifikasjonsspørsmålet for alvor tas opp, til undersøkelser, som er ytterst ønskelige, for å få brakt på det rene hva Sovjetregjeringens hensikter egentlig er i dette spørsmål, og det er grunnlaget for slike undersøkelser som etter min mening er lagt til rette i det siste svar fra Vestmaktene på Sovjetsamveldets noter.

I debatten i det britiske underhus, som sto meget – eller kanskje ikke meget, men temmelig – utførlig referert i Times, men som vi først har fått de stenografiske referatene av i går, ble det fra arbeiderpartiets to hovedtalere, Attlee og Noel Baker, sagt at de ville ikke motsette seg undertegning på det nåværende stadium, men det de fremholdt, var at det ville være ønskelig om det kunne finnes en eller annen form for meningstilkjennegivelse fra det tyske folks side, uten at de insisterte på noe krav om nyvalg som en forutsetning, selv for ratifikasjon. Det var det standpunkt som ble

tatt av de to som innledet og avsluttet debatten fra arbeiderpartiets side, og at det var partiets linje, fremgikk da også derav at det ikke kom til noen votering. Bevan og hans nærmeste tilhengere hadde forlangt at man skulle kreve en votering om hele spørsmålet for å kunne markere en avstandtagen fra regjeringens uttrykte hensikt om nå å undertegne. En slik votering forlangte arbeiderpartiet ikke, og debatten sluttet altså etterat det var gitt dette noe reserverte uttrykk, men dog et uttrykk for at man aksepterte undertegning av traktaten.

Formannen: Jeg vil gjerne si et par ord. Jeg tror man skal være fullt klar over at det er en ytterst vanskelig sak man står overfor. Å finne en tilfredsstillende løsning på det tyske spørsmål er ikke lett, og det forundrer meg litt at ikke hr. Friis ser alle de svake sider ved den løsning som han foreslår. Jeg må si at jeg er helt enig med utenriksministeren i at det er ganske umulig for den norske regjering – og for oss å gi Regjeringen det råd – ikke å undertegne denne protokoll. Vi ville dermed stanse en politikk som er i full utvikling, og vi ville påta oss et enormt ansvar. Det ville jo også faktisk være å gi Sovjetsamveldet en seir før det er kommet til noen virkelig prøve.

Hvis man skal ha noe håp om at Sovjetsamveldet vil gå med på en rimelig ordning av det tyske spørsmål, kan det bare være ved at man viser at man vil gjennomføre den politikk som man har tatt sikte på. I samme øyeblikk som det vises svikt her, vil Sovjetsamveldet ikke være så villig til innrømmelser.

Det som jeg tror vi ganske sterkt må understreke, er nettopp det utenriksministeren har sagt, som finnes på side 12 i referatet, og som også hr. Friis siterte:

«Når det i øyeblikket foreligger et visst tidspress, når man altså har hatt et meget sterkt ønske om å få disse avtalene ført fram til undertegningsstadiet, henger dette delvis sammen med at man dermed har villet vise Sovjetsamveldet at man lar seg ikke skremme av trusler, samtidig som man er villig til gjennom forhandlinger å undersøke om forutsetningene for frie valg og siden forutsetningene om en avtale er til stede.»

At dette må gå parallelt, side om side, er ganske klart, og man må få brakt helt på det rene om det er noen muligheter for å få en rimelig avtale med Sovjetsamveldet om en løsning av Tysklandsspørsmålet som også Vestmaktene kan akseptere. Det er også nødvendig av hensyn til at avtalene jo ikke bare skal undertegnes av regjeringene, de skal også ratifiseres av parlamentene i de landene det gjelder, og det er i hvert fall ganske klart for Tysklands vedkommende at så lenge tysk opinion er av den oppfatning at det muligens ennå er en chance til å få et samlet Tyskland på noenlunde rimelige betingelser, vil det i store kretser være ganske store betenkeligheter ved å ratifisere disse avtalene.

På den annen side: Hvis denne undertegning kan vise Sovjetsamveldet at her vil Vestmaktene fortsette sin politikk, kan det jo hende at de da innen ratifiseringen vil gjøre et skikkelig tilbud. Jeg ser det derfor slik at nå å avbryte den politikk som er ført – man kan i og for seg mene om den hva man vil – det ville være det dumme man under de nåværende omstendigheter kunne gjøre.

Friis: Forskjellen mellom utenriksministeren og meg i oppfatningen av referatene fra Underhuset er jo at han ikke nevner noe om hva Bevan og hans folk sa. De sa at vestmaktnoten betyr at man «slår døren igjen» for forhandlinger med Sovjet. Det var det de var imot. Og det vesentlige poeng i det som er kommet frem av innvendinger også fra amerikansk hold, det kom i den artikkelen av Walter Lipman som sto i New York Herald Tribune, det foredraget han holdt i London, hvor han bl.a. sa at «Hele den vesteuropeiske militærstrategi vil hvile på kvikksand hvis den skal bygge på en varig tysk deling. Vi kan ikke evakuere Tyskland hvis Tyskland ikke er bundet av eget suverent valg innenfor et europeisk system». Det er altså på dette punkt at jeg synes det er en riktigere fortolkning av vestmaktnoten hos opposisjonen i England og Tyskland enn utenriksministeren synes å mene, og jeg står da i den situasjon at jeg ikke kan være med på å stemme for noe skritt som fører oss lenger inn i en etter min mening så alvorlig linje, enn det i hvert fall i øyeblikket er nødvendig. Jeg kan ikke innse at det er nødvendig i dag i all fall.

Moseid: Jeg må dessverre erkjenne at jeg har hatt et stigende inntrykk av at mulighetene for en avspenning gjennom forhandlinger er blitt mindre, og i og for seg betyr jo det at faren øker. Det tror jeg en skal se i øynene. Men på den annen side kan jeg ikke skjønne at vi vil kunne bedre mulighetene ved å bryte med den linje vi har fulgt, tvertimot, det ville, så vidt jeg kan skjønne, bare gjøre saken en bjørnetjeneste som vil kunne utnyttes mot oss. Jeg må derfor være enig med utenriksministeren og komiteens formann i at vi kan ikke bryte med det syn som vi har fulgt den hele tid. Vi skal ikke her føle oss forpliktet til å ta stilling i henhold til andre lands varierende oppfatninger, men må følge den linje vi selv mener er den riktige, og for mitt vedkommende har jeg sett det så at vi må være med her. Vi påtar oss, som utenriksministeren sa, ikke noen nye forpliktelser, vi følger det syn og den prinsipielle linje som vi hittil har fulgt.

Hambro: Jeg forstår godt at hr. Friis har vanskeligheter. Det er jo flere av oss som ikke med noen begeistring har vært med på alle de skritt vi har måttet ta. Men jeg er helt enig med utenriksministeren i at hvis vi ikke skulle undertegne den 26. mai, så tar vi et bestemt parti, og vi kunne vanskeliggjøre utviklingen også i Tyskland, for det ville jo være i aller høyeste grad oppsiktsvekkende om Norge skulle, som den eneste av de makter det her er tale om, gjøre noe slikt. Jeg må bekjenne at spørsmålet for meg er ikke om jeg skal være solidarisk med Mr. Eden eller Mr. Attlee eller Mr. Bevan, men spørsmålet er om vi skal være solidariske med oss selv. Vi har tatt dette standpunkt, og vi har holdt på det den hele tid og gjort det som har vært nødvendig ut fra den betraktning at vi her har tatt et visst parti, og jeg synes det ville være det uheldigst mulige tidspunkt å bryte med oss selv og vår linje, og den uheldigste måte hvorpå vi kunne gjøre det. Jeg er enig med utenriksministeren i at man vil jo, etter at man har undertegnet, kunne følge utviklingen med våken oppmerksomhet før man eventuelt ratifiserer. Men det vil binde oss i høy grad hvis vi ikke undertegner, og det vil vanskeliggjøre vårt forhold

til alle de makter blant Atlanterhavspaktens medundertegnere, som vi har hatt et samarbeid med, hvis vi her plutselig skulle markere et brudd. Jeg kan derfor ikke skjønne at Regjeringen i virkeligheten har noe valg her. Vi må undertegne, og så får vi i det intervall som følger, overveie hvorvidt utviklingen er slik internasjonalt at vi skal ratifisere. Vi vil jo da også få se hvorledes andre stater stiller seg, om det vil være noen sterk fraksjon i England som vil ta ansvaret for ikke å ratifisere når man er nådd dithen hvor vi nu er nådd. Jeg synes det er meget maktpåliggende at Regjeringen undertegner til den tidsfrist som er satt.

Selvik: Hr. Friis har vel muligens rett i at situasjonen i øyeblikket kanskje er noe mer tilspisset, særlig at det er vanskeligheter i Berlin blant annet. Men det skulle vel egentlig ikke overraske oss, for ved hvert eneste avgjørende punkt i det vestlige samarbeid inntreder der en slik skjerpelse av den kalde krigen fra russisk side for å forhindre og forpurre de tiltak som er under utvikling. Og at de vil lage vanskeligheter nå når vi står foran de avgjørende faser i forhandlingene om generalavtalen, det synes jeg at man måtte kalkulere med. For mitt vedkommende ville jeg synes at situasjonen var svært ubehagelig hvis hr. Friis og Bevan hadde rett i det at vestmaktene hadde slått døren igjen for forhandlinger med russerne. For hva vi nå enn mener om det tyske spørsmålet – og for mitt vedkommende må jeg si at jeg har svært vanskelig for å gjøre meg opp en skråsikker oppfatning av det spørsmålet, det er uhyre vanskelig – så ønsker vel alle at det skal bli forhandlet med ærlig og redelig vilje fra vestmaktens side, og var det slik da, at man slo døren igjen for nesen på dem, ville jeg føle meg ille berørt. Men jeg kan ikke innse at dette siste svaret fra vestmaktens side slår døren igjen. Vi åpner den ikke på vidt gap, slik at vi uten videre sier ja til det russiske forslaget og aksepterer den siste noten, det gjør vi naturligvis ikke, men vi gir da kjøp på et nokså vesentlig punkt, på det store stridsspørsmålet på FN's siste generalforsamling om FN-kommisjonen. Vestmaktene insisterer ikke lenger på at det skal være en FN-kommisjon, og jeg synes at det jo er en ganske vesentlig innrømmelse.

Det sies her i referatet at «de» – vestmaktene –

«pekte imidlertid på at mulighetene for å undersøke det ikke var begrenset til FN-kommisjonen, selv om de ville foretrekke den, de sa seg villig til å drøfte også andre uavhengige instanser som kunne undersøke forutsetningene for frie valg.»

Jeg kan ikke si annet enn at jeg synes at det ville være å gi russerne betaling på forskudd uten å ha fått noen ting igjen hvis vi nå innstillet dette arbeidet. Det er ikke annet å gjøre etter min oppfatning enn at vi er med i denne omgang og så ser tiden an. Russerne er jo fullt klar over at de har tid på seg og at dette ikke er det endelige punktum som er satt. Jeg tror ikke at de lever i en slik villfarelse at de blir grepet av panikk og mister hodet fordi om denne avtalen nå blir undertegnet. Er det så at de har et ønske om å forhandle, så vet de at døren er åpen for forhandlinger om den ikke akkurat står på vidt gap for de krav de har å fremsette.

Valen: Ja, det er no slik som det er sagt i referatet av talen til utanriksministeren at i realiteten er det i grunnen ikkje noko utviding av garantien, for vi har det alt på førehand. Stoda åt det tyske sosialdemokratiet er no underleg tvifeld. Det vil tinga med russarane – det vil no alle – men dei er då klåre over at det kan ikkje bli reelle tingingar minder russarane er klåre over at vi står alvorleg bak spørsmålet om at Vest-Tyskland kjem med i den vestlege opprustinga, så med å stengja for ei vidare utvikling med styrking av det vestlege samarbeidet, vil ein faktisk avskjera seg frå å få reelle tingingar med russarane. Den einaste vegen til å få slike tingingar som dei tyske sosialdemokratane vil ha, er då nettopp at føresetnadene for det blir skapt ved den politikk som den tyske regjering fører. Det kan derfor ikkje vera nokon veg utanom at vi er med på dette. Skal vi kunna få ein avtale med russarane, så er det eit absolutt vilkår at Vest-Europa blir sterkare ved at vi får Vest-Tyskland med i det europeiske forsvarsfellesskapet og ordnar med det tyske medarbeidarskap i forsvaret på den måten som er best. Og om ikkje vi for vår del finn at det er grunn til å vera med, så må vi vel alle vera vel nøgde med at denne løysinga blir vald. Eg synest derfor ikkje det kan vera tvil om at ein her må vera samd i at vi skriv under denne avtalen.

Lavik: Eg ser ikkje noka annan veg enn den som Riksstyret har lagt fram for oss her, og som utanriksministeren har lagt fram i den utgreiingi han gav oss i det siste møtet. Situasjonen var slik at han *tvinga* oss til å gå inn i Atlanterhavspakti, og situasjonen har utvikla seg slik at han har tvinga oss til å gå med i det europeiske forsvarssambandet. Eg skjønar det slik at den same garantien som me har gjevi kvarandre, me som var med i Atlanterhavspakti, den same garantien utvidar me no så me gjev han til dei andre som no går med i det europeiske forsvarssambandet. Er det ikkje slik?

Utenriksminister Lange: Det er en liten misforståelse. Det er ikke spørsmål om at vi skal gå inn i det europeiske forsvarsfellesskapet. Det vi skal gjøre, er å være med å gi en garanti til samtlige medlemmer av det Europeiske Forsvarsfellesskap.

Lavik: Me kjem nok ikkje utanom ein slik garanti, eg reknar med at me må vera med på å gje han. Eg ser det også slik som det før har vori sagt her, at når Vest-Europa står samla og sterkt, har det òg den største makt andsynes Russland. Dersom me kløyver oss, står me sjølvstekt veikare, og eg meiner at den beste politikken me no kan føra andsynes Sovjet er at me står så sterke og så samla som råd er. Etter den utgreiing som utanriksministeren ga oss i førre møtet, forstod eg det slik at det var den beste måten me kunne føra vår politikk på, den kunne føra til at russarane ville reflektera til dømes på det å få frie val i Aust-Tyskland. So langt eg skjønna den utgreiingi som utanriksministeren gav, hadde Russland vanskeleg for å gå med på at det skulle vera ein kommisjon som var oppnemnd av FN, som skulle ha med å ordna valskipnaden for dei frie val i Tyskland, men så vidt eg skjønna, så hadde Russland

ikkje sagt beint fram *nei* til at Tyskland kunne få gå til frie val, og at det kunne verta spørsmål om at det vart eit *saml*a Tyskland.

Elles meiner eg at no *må* vestmaktene stå saman, det er den einaste måten me kan føra ein sterk politikk på i den situasjonen som me er inne i no.

Natvig Pedersen: Det var bare et formelt spørsmål som vesentlig vedrører forståelsen av artikkel III. I denne protokollen påtar medlemmene av det nordatlantiske forbund seg å betrakte ethvert angrep på det europeiske forsvarsforbund og dets enkelte stater som et angrep på seg selv. Og så står det i artikkel II, at denne protokoll trer i kraft når protokollen er ratifisert av hver enkelt medlemsstat i de to forbund. Så heter det i artikkel III at dens varighet er så lenge som pakten til de to forbund eksisterer og så lenge det europeiske forsvarsforbund fortsetter å gi garantier til partene i Atlanterhavspakten av samme innhold som de garantier denne protokoll inneholder. Men det står ikke noe sted at de garantier også skal være gitt før protokollen trer i kraft, men det må vel være forutsetningen at en tilsvarende protokoll som denne fra den annen parts side skal være ratifisert før denne protokoll trer i kraft.

Utenriksminister Lange: Ja, det er en selvfølgelig forutsetning for det hele, at her er det gjensidighet. Det vil altså si at i det kompleks av avtaler som vi nå står foran undertegningen av, inngår også undertegning av tilsvarende garantier fra medlemslandene i det Europeiske Forsvarsfellesskap i forhold til samtlige medlemsland i Atlanterhavspakten, og det hele avtalekompleks er innbyrdes avhengig av og vil først tre i kraft i det øyeblikk det foreligger godkjenning av alle avtalene.

Friis: Jeg forstår naturligvis godt de nødvendighetsargumenter som blir fremført her fra deres side, som har vært 100 prosent med på den politiske linje som har vært ført. Men jeg føler meg ikke i samme grad bundet til det ut fra de forbehold jeg hele tiden har tatt. Det jeg har lyst til å spørre om, er: Kan ikke dette forbindes – likedan som det er gjort i Danmark – med en oppfordring om firemaktsforhandlinger? I Danmark sa det radikale venstres fører, Jørgen Jørgensen, i Folketinget: at «det avgjørende er at forhandlinger kommer i gang *før* Vest-Tysklands opprustning er en kjensgjerning. Jeg tror det i øyeblikket skulle foreligge en mulighet for å skape en avspenning som rekker langt ut over spørsmålet om Tyskland.» Og til slutt samlet jo Folketinget seg om en enstemmig uttalelse som lød: «Etter den utenrikspolitiske forhandling uttaler Folketinget at også Danmark ønsker at det må lykkes å få forhandlinger i stand med det formål å undersøke mulighetene for frie valg i hele Tyskland.» Er det ikke Regjeringens hensikt å foreslå, og er det ikke mulighet for å få vedtatt en lignende uttalelse også fra norsk side? Det ville etter min mening lette vårt lands internasjonale stilling overfor begge parter.

Utenriksminister Lange: Jeg blir gjort oppmerksom på at den garanti som hr. Natvig Pedersen spurte etter fra medlemslandene i det Europeiske

Forsvarsfelleskap, er et ledd i selve traktaten om det Europeiske Forsvarsfelleskap, og det står i artikkel II i denne protokoll at

«denne protokoll skal tre i kraft så snart hver av partene har gitt melding om sin godkjenning av den til Amerikas Forente Staters regjering, og det Europeiske Forsvarsfelleskaps råd har gitt melding til det Nordatlantiske Råd om at traktaten om det Europeiske Forsvarsfelleskap har trådt i kraft.»

Denne traktat skal da inneholde garantien fra medlemslandene i det Europeiske Forsvarsfelleskap.

Med hensyn til det siste spørsmål fra hr. Friis har jeg for min del sett det slik at det kan ikke være noen tvil på noe hold om det norske standpunkt hvor det gjelder ønskeligheten av å få bragt på det rene om det finnes forutsetninger for frie valg i Tyskland, men å foranstalte en egen debatt ens ærend for å få vedtatt en uttalelse i den retning har jeg for min del ikke ansett som noen nødvendighet, og det har altså ikke heller overfor meg vært tatt initiativ fra noe hold i Stortinget om det.

Formannen: Hvis ingen andre forlanger ordet, kan vi vel da anse denne debatt som avsluttet.

Så vidt jeg forstår er komiteens medlemmer bortsett fra hr. Friis enig i at Regjeringen undertegner denne avtalen. Hvis ingen har noe annet å frembringe er dette møte hevet.

Møtet hevet kl. 11.30.